

МІФОПОЕТИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ У ФАНТАСТИЧНІЙ ПРОЗІ Т. ЛИТОВЧЕНКА

Оселедько К. О., аспірант

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена дослідженню поняття міфопоетики як результату світовідчуття автора в художній літературі та його репрезентації саме у фантастичних текстах на прикладі творчого доробку Т. Литовченка, а також дослідженню поняття міфопоетичне світосприйняття з точки зору соціально-історичного розвитку.

Ключові слова: міфопоетика, міфологема, міфопоетичне світосприйняття.

Оселедько Е. А. МИФОПОЭТИЧЕСКИЕ ЭЛЕМЕНТЫ В ФАНТАСТИЧЕСКОЙ ПРОЗЕ Т. ЛИТОВЧЕНКО / Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина.

Статья посвящена исследованию понятия мифопоэтики как результата мировосприятия автора в художественной литературе и его репрезентации именно в фантастических текстах на примере творчества Т. Литовченко, а также исследованию понятия мифопоэтическое мировосприятие с точки зрения социально-исторического развития.

Ключевые слова: мифопоэтика, мифологема, мифопоэтическое мировосприятие.

Oseledko Y. THE MYTHOPOETICAL ELEMENTS IN WORKS OF T. LITOVCHENKO / Lugansk National University named after Taras Shevchenko, Ukraine.

The article deals with the concept of mythopoetics worldview as a result of the author's perception of the world and its representation is in fantastic texts on the example of T. Litovchenko, as well as the investigation of the concept mythopoetical perception of the world in terms of socio-historical development.

Key words: mythopoetics, myth, mythopoetical perception of the world.

Сьогодні в суспільстві спостерігається помітне підвищення, можна навіть сказати – сплеск, теоретичного зацікавлення міфологією і теорією міфу, міфопоетичним світосприйняттям, про що свідчить проведення великої кількості конференцій, семінарів, круглих столів та появи багатьох публікацій, так чи інакше пов'язаних із цією проблематикою або безпосередньо їй присвячених. Такий теоретичний інтерес до явища, що вважалося раніше всього лиш однією з форм культури або навіть одним із явищ одного з видів культури, повинен мати під собою серйозну основу і повинен привести до перегляду ролі міфу в культурі і в світосприйнятті загалом, а також, як наслідок – і до іншого визначення ролі міфопоетичного сприйняття дійсності в кордонах індивідуального світовідчуття.

Міф багато в чому так і залишився для людей загадкою. Спадщина давніх культур з дивовижною постійністю виявляється то тут, то там у всіх наступних культурах, знаходиться дослідниками то в площинах художнього тексту, то в надрах масової свідомості чи несвідомого, міф часто залишається незрозумілим, навіть якщо й пояснений, прийнятий повсюдно і беззастережно. Самі по собі міфи начебто розуміються та сприймаються на якомусь підсвідомому рівні, але от питання про те, що це взагалі за явище таке – міф, і звідки воно береться, іншими словами, питання про природу й походження міфу, так і залишається невирішеним, тому викликає численні суперечки і тлумачення, про що свідчить створення теорій міфу та міфічних теорій у великій кількості.

Все ж, можна без великого перебільшення сказати, що життя людини ґрунтується на міфах, про що зауважував А. Лосев [7].

Однією з основних тенденцій сучасного світу, яка також красномовно свідчить про актуальність цієї теми, є той факт, що в середині ХХ століття почалася й продовжується до цього дня експансія міфологічного в сучасній свідомості і в сучасному суспільстві – тоді як ні сучасна свідомість, ні сучасне суспільство, за своєю суттю, аж ніяк не є міфологічними. Отже, дослідження різних проявів і аспектів міфопоетичного та аналітичного типів світосприйняття, аналіз їх соціальних і психологічних підстав, різних соціо-культурних характеристик дозволяє висвітлити і деякі проблеми сучасної культури, і сучасного світосприйняття, для яких характерний зріст міфопоетичних складових.

Однак, незважаючи на різноманітність праць, присвячених проблемам міфології, можна сказати, що в жодній з них не проводився розгляд міфу як найбільш загальної категорії одночасно з виділенням певного виду міфу – міфопоетики, і вивчення останньої як

специфічного типу світосприйняття людини, беззаперечно присутнього в будь-якому людському світосприйнятті і такого, що домінує або витісняється під впливом певних соціально-психологічних і культурних умов.

Метою цієї роботи є спроба дослідити особливість міфопоетичного світомислення автора та проаналізувати роль міфопоетичних елементів у художньому творі на прикладі фантастичної прози Т. Литовченка.

Міфопоетика і міфопоетичне мислення та світосприйняття – два основних поняття нашого дослідження. Чому саме? Згадуючи міфологію і звертаючись до так званих “примітивних суспільств”, дослідники, звичайно, відзначають, що їм притаманне особливе міфологічне мислення, первісне мислення, “дикі” мислення, часто його називають також містичним, символічним або передлогічним, при цьому акцентується увага на його відмінності й незрозумілості з точки зору мислення наукового, логічного, тобто власне мислення, що для нас є звичним, чи навіть єдиною можливістю. У будь-якому випадку, мислення в нашому уявленні в першу чергу означає логічне, і при згадці про нього спочатку говорять про мислення як про особливий логічно і структурно організований процес, і вже потім – про інтуїтивні та інші осяяння як про частину цього процесу або навіть зовсім окреме від нього явище. У загальному і цілому, мислення припускає для сучасної людини логіку, причому логіку цілком певного типу, що містить закон виключеного третього, принцип суперечності і закон тотожності, імплікацію, індукцію і дедуктивний висновок – все те, що так добре прижилося й розвивалося з часів Аристотеля.

Поняття мислення припускає досить вимогливий у своєму визначенні причинно-наслідковий зв'язок і засновані на цій причинності уявлення про простір і час, тобто певну картину світу. Наука тримається на цих аргументах, а також філософія і навіть мистецтво, за винятком, мабуть, лише музики. Однак, світобачення, зване міфологічним, первісним або символічним, всього цього позбавлене, і при підході до нього з критеріями логіки виявляє в собі певні, з точки зору звичного, логічного мислення, алогізми, протиріччя та неузгодженості. Це змушує дослідників, а саме Ю. Бородай, робити висновок про “пра-логічності” цього мислення: “мислення первісних людей може бути названо пра-логічним з таким же правом, як і містичним. Це, скоріше, два аспекти одного і того ж основного властивості, ніж дві самостійні риси... Під терміном “пра-логічне” аж ніяк не слід розуміти, що первісне мислення являє собою якусь стадію, що передує в часі появи логічного мислення ... це мислення, принаймні, зовсім не має такого характеру. Воно не антилогічно, воно також і не алогічно. Називаючи його пра-логічним, я тільки хочу сказати, що воно не прагне, насамперед, подібно нашому мисленню, уникати протиріччя ... воно аж ніяк не має схильності впадати в суперечності (це зробило б його абсолютно безглуздом для нас), проте, воно і не думає про те, щоб уникати протиріч. Частіше все воно відноситься до них з байдужістю” [1].

Але якщо аналізувати суперечності навіть на рівні мови, здається, що, торкаючись питань міфології і картини світу, представлених “пра-логічністю”, краще говорити не про особливий тип мислення або світорозуміння, або ж уявлення про світ, а, скоріше, про спосіб або форми світосприйняття, оскільки, за визнанням більшості дослідників, “міф зовсім байдужий до вимог логіки” і не підкоряється правилам раціональності, характерним для мислення взагалі і для такого процесу як розуміння зокрема.

Несвідомі, емоційні, навіть точніше – емоційно-вольові елементи занадто сильні в міфологічному, щоб можна було назвати це “мисленням про світ” або “світорозуміння” у звичному для нас розумінні слова.

Іноді в подібному контексті використовується поняття “світовідчуття”, але тут вже спостерігається перевага в інший бік – у бік чуттєвого, тоді як для міфу образний компонент важливіший нітрохи не менше, ніж емоційно-вольовий. До того ж, відчуття як тільки одна з попередніх ступенів сприйняття ще не дає тієї цілісної картини світу, яка безсумнівно існує в міфологічних суспільствах, і зовсім не пояснює тієї дивної вибірковості уваги, яка притаманна людям певних товариств і може бути пов'язана тільки з особливостями конкретної “картини світу”, зі специфікою міфологічного світосприйняття, іншими словами, з особливим типом причинності, простору і часу, прийнятими в цих суспільствах.

Отож, саме поняття світосприйняття найбільш точно відповідає нашому уявленню про міф і тому саме воно повинне бути присутнім у нашому дослідженні поряд з першим основним поняттям – поняттям міфопоетики.

Однак, введення терміну “міфопоетика” потребує деяких додаткових роз’яснень і обґрунтувань.

Варто зауважити, що поняття міфопоетики розроблене в літературі вкрай слабо. Визначення міфопоетики майже нема в словниках та енциклопедіях. На відміну від більш розробленого поняття архетипу і міфологеми, міфопоетика поки ще вимагає розгорнутої роботи над її осягненням.

Чому така значна увага приділяється саме поняттю “міфопоетика”? Чому б не скористатися терміном, що є більш звичним? “Міфологія”, наприклад, – цілком усталений термін, що має, на перший погляд, подібне значення. Але невідповідність його саме у його усталеності, тобто, навантаженні, крім нашої волі, деякими значеннями і смислами, які можуть не цілком відповідати, а в певних випадках і суперечити самому предмету дослідження.

Слово “міфологія” асоціюється, по-перше, з наукою про міфи, по-друге, з системою (“логічно” вибудованою, структурованою, цілісною) міфів. І те, і інше категорично не відповідає предмету нашого дослідження, бо ми не будуватимемо науку про міфи як такі, ні говорити про них, як про певну систему. Навпаки, метою цієї частини нашого дослідження є вивчити характерний для визначеного розуміння міфів специфічний тип світосприйняття. А однією з відмінних рис цього типу міфів є якраз їхня ненауковість, алогічність і безсистемність [2]. Очевидно, що термін “міфологія” в цьому випадку виявиться недоречний, бо він не тільки не прояснює, але й спотворює суть досліджуваного явища.

Обрана нами “міфопоетика” характеризується саме тим, що привносить певні смислові відтінки і асоціації, співзвучні і з поняттям “міф”, і з поняттям “міфологія”. Використовуючи цей термін, ми спочатку йдемо від спокуси поєднати “загальне” і “приватне” трактування міфу, бо якщо, “міф” і “міфологія” ще можуть іноді розглядатися як еквіваленти, то цілком очевидно, що “міфопоетика” – це щось інше, ніж міф, хоча і безпосередньо з ним пов’язане. Сам термін налаштовує нас на думку про те, що це певний прояв міфу, певний його бік або його окремих випадок (що є істинним значенням), що виявляються при певному типі дослідження міфу.

Крім цього, введення “поетики” як другої складової цього терміну також важливе для правильного трактування мети дослідження. Сам термін “поетика” перекладається з давньогрецької мови як “творіння”. І це виявляється для нас доволі істотним акцентом. “Творіння” як таке пов’язане, по-перше, з процесуальністю, по-друге, із зазначенням на творця. Воно одночасно є завжди в процесі становлення, і завжди є особистісним (тобто, вказує на творця, мовця – іншими словами, в міфопоетиці в цьому випадку завжди буде в обов’язковому порядку присутня антропологія.

Інший істотний аспект цього терміну пов’язаний із найприроднішою асоціацією, що виникає при вживанні слова “поетика”. Насправді, принципи виникнення і організації образів, що існують в міфопоетичному світосприйнятті, набагато ближчі поетичним, аніж логічним.

Міфопоетика – дивне утворення, своєрідний культурний наслідок (або навіть цілий комплекс таких наслідків) міфопоетичного типу світосприйняття, що проявляється в кожному з нас незалежно від нашої приналежності до тієї чи іншої культури та від нашої свідомості, незалежно від нашого ставлення до раціонального та ірраціонального, незалежно від нашого розвитку й інтелекту в моменти, коли нам це стає необхідно для особистого самозбереження: психологічного, культурного, соціального. Це не частина культури і навіть не якийсь певний її тип, а вияв однієї з домінант світосприйняття, того, що організує наш погляд на світ і дозволяє нам обжитися в ньому – у випадку, коли всі інші погляди не можуть дати такої можливості. У випадку краху всіх зовнішніх опор. У випадку нестабільності. У випадку, коли нам потрібний не просто психологічний захист від світу у всіх його проявах (природи, суспільства, нас самих, зрештою), але можливість домовитися зі світом. Саме це дає міфопоетика, змушуючи нас бачити те, що приховує й відкидає інший тип світосприйняття і що знов виразно проступає перед нами при зверненні до міфопоетичних корпусів текстів – чарівних казок, білин і

“примітивних” міфів, у яких ми знаходимо відображення уявлень про причини, простори, часи, ідентифікації, характерні для міфопоетичного типу світосприйняття.

Отже, міфопоетика, як філософське поняття, є особливим чином організована цілісність, що існує й виявляється (різною мірою) в усіх без винятку культурах і суспільствах і відбивається в текстах власне міфів, казок і билин, а також поняття міфопоетичного світосприйняття як особливого типу сприйняття світу і людини, відбитого в корпусі міфопоетичних текстів і обов’язково домінуючого в нестабільні періоди життя людини, суспільства, культури.

Та чим відрізняється міфопоетика суспільства від міфопоетики художнього твору? Головною особливістю, звичайно, є те, що міфопоетика художнього твору є відбитком психологічного стану, розвитку, однієї людини – автора. Це комплекс міфопоетичних образів, символів ситуацій, що відтворюють дійсність крізь призму приватної авторської індивідуальності. У міфопоетиці літературного твору подих вічного, міфічного передається за допомогою різного роду прихованих натяків, і це знаходить своє вираження в символічних образах, розгорнутих метафорах, багатозначних епітетах, стилістичних та ритмо-музичних рішеннях. Міфопоетика і в житті, і в літературі завжди аллюзійна: натяки і аналогії – основа її існування. А відсилають вони до важливих природних і культурних констант – загальновідомих місць, часів, легенд, для всіх очевидних загальних понять. Важливу роль у міфопоетиці грають образи, співвіднесені з чотирма класичними стихіями, з частинами тіла або з етапами життя, від ембріонального до посмертного, потойбічного.

Міфопоетична картина світу суспільства або певної його частини виникає як спроба на інтуїтивно образному рівні сприйняття цілісної картини світобудови, що узагальнює емпіричний досвід і доповнює його обмеженість. Отже, у давніх народів міфи (від грец. *Mythos* – сказання) – з’являються як перекази про першопредків, богів, духів і героїв. Міфологічний комплекс, що приймає в обрядах синкретичні візуально-вербальні форми, виступає як специфічний спосіб систематизації знань про навколишній світ. На сучасному етапі штучне міфопоетичне творення картини світу активно використовується в рекламній та політичній сферах життя. Тож, міфопоетика, як спосіб вираження індивідуального світосприйняття, носить свідомий характер, оскільки в людському світосприйнятті існує два обов’язкових елементи, що доповнюють один одного, – аналітичний та міфопоетичний, що забезпечують у своїй сукупності цілісність людського світосприйняття загалом і можливість певної конкретизації різних його аспектів (самосприйняття, сприйняття світу, сприйняття іншого) – зокрема. У цьому – основне протиставлення міфопоетики та стихійної міфотворчості. Міфопоетичне світосприйняття автора можна аналізувати на підставі міфологем – символів, що ототожнюють ситуації, образи, космогонічні уявлення, – використані ним у літературному творі.

Малодослідженим явищем є репрезентація міфопоетичного світобачення у фантастичних творах, які самі по собі є спробою створити власний індивідуальний світ, втекти від реальності, але кожен автор є людина, а, отже, жоден автор не може позбавити свою свідомість від підсвідомих знань і уявлень на світобудову і місце людини в ній, які формувались не одне тисячоліття в умовах постійної еволюції. Отже, художній світ фантастичного твору в будь-якому разі несе в собі риси історичних, соціально-психологічних умов, обставин, забобонів, морально-етичних уявлень автора а також оточуючого соціального середовища.

Яскравим прикладом такої репрезентації тисячоліттями сформованих міфологем на тлі фантастичних текстів є оповідання Т. Литовченка. Хоча фантастичний доробок митця є доволі великим, у кордонах цієї роботи обмежимося такими оповіданнями як “Обручка принца”, “Нанерль і відьма” та “Гоп-стоп”. Перше оповідання і повість, – є яскравим прикладом репрезентації міфопоетичного світосприйняття автора як проекції сакральних та соціальних міфологем, у той час як зовні абсолютно сучасне, навіть урбаністичне оповідання “Гоп-стоп” моделює перед нами забобонні міфологеми на перетині світла та темряви, які, знову ж таки не можна назвати абсолютно авторськими – нічні страшилки з’явилися набагато раніше до існування садиста Влада Цепеша III, відомого під ім’ям графа Дракули.

Оповідання “Обручка принца” є прикладом інтерпретації легенди, яка присутня у фольклорі багатьох народів світу – закоханий спадкоємець престолу правдами і неправдами одружується із простою дівчиною незначного роду. Мотив боротьби за щастя є наскрізним в усній народній творчості українського народу і в практично всіх європейських народностей. Суворі батьки,

жорстока чародійка, лиховісні передрікання, криваво-червоний рубін, що сяє на загибель – елементи середньовічної казки створюють відповідну атмосферу для читача, що вже ніби відчуває себе присутнім у королівському палаці. Роздуми самого принца над давньою легендою-прокляттям, що тяжіє над його родом, привносять відчуття реальності існування цього казкового сюжету: “То була легенда. Всього лише давня легенда. І якби не певні обставини, Костандіс нізащо не повірив би їй... Та вірити мимоволі доводилося!” [6, с. 1]. Така популярна в багатьох народів легенда про одруження закоханих із різних суспільних прошарків також має свої реальні пояснення: роди, що не бажали домішування “простої” крові до своєї аристократичної, приречені були на вимирання від послаблених генів, адже одруження родичів (бо представників керуючого класу небагато) не давало здорових дітей. Тому задля продовження роду героям стародавніх легенд необхідно не тільки побороти драконів і ворогів, а й переступити через соціальні стереотипи і обмеження, що і було, напевне, найбільшим подвигом.

Повість “Нанерль і відьма” також повертає читача до середньовіччя сюжетною лінією. Але сам образ відьми, створений автором, відповідає слов’янській міфологемі провідниці до потойбіччя – “та, що відає”, “відаюча мати”, – саме такою є жінка, до якої приходять у часи найбільшої скрути, найстрашнішої біди чи найсильнішого гніву: “Вона гадала, що відьма виявиться таким собі потворним кошлатим страховиськом, одягненим в рам’я. Проте всупереч її чеканням в зовнішності відьми, як і в голосі не було нічого відразливого. Навпаки, то була досить таки миловида жінка років сорока зі здоровим кольором обличчя, одягнена так, як одягаються прості селянки. Незвичайним був лише гострий погляд запалих зелених очей” [5]. Образ відьми йде від архетипу “відаючої матері [3]” – мудрої жінки, що бачить і лікує не тільки і не стільки хвороби тілесні, але й духовні.

Фантастичне оповідання “Гоп-стоп” за часово-просторовими характеристиками є сучасним читачу, тому після прочитання залишається ефект реалістичності та буденності сюжету з елементами містики та іронії. Не дивлячись на невеликий розмір твору, текст насичений яскравими міфопоетичними елементами – міфологема “треті півні” супроводжується відповідним містичним настроєм, що створюється за допомогою порівнянь (“Пугачем прокричав тепловоз, що проїжджав сусідньою колією [4]”), передачі емоційних відчуттів (“У повітрі немовби промайнули і відразу зникли тіні надзвичайної природи [4]”, “замогильний глос”, “...у натоплений коридор війнуло лиховісним смородом душоубства [4]”). Образи вампірів, що подорожують поїздом, автор за світовою традицією наділив обов’язковим атрибутом кровопивць – трунами для сну, які для більшого комфорту при подорожуванні були розкладними. Дивна поведінка тварин з давніх часів вплинула на виникнення думки, що собаки, кішки бачать і відчувають потойбічні сили, тому цілком органічним моментом твору є небажання тренованої вівчарки Валета (“Пес ліг на підлогу, затулив морду передніми лапами, немов захищався від невидимої небезпеки, витягнув хвоста та тихенько скавучав” [4]) іти в небезпечне безжиттєве місце, здійснювати команди, яким його тренували декілька років.

На прикладі цих оповідань бачимо відродження міфу як найдавнішого засобу концентрації смислу навколишньої дійсності й людської сутності за допомогою міфологем. Таке звернення до міфічних, казкових, містичних сюжетів у XX і в XXI столітті можна пояснити як наслідком кризи в онтології та епістемології. Наука не змогла, як на це сподівались позитивісти XIX століття, розв’язати такі метафізичні проблеми як сенс буття, мета історії, таємниця смерті тощо, а міфологія має потенціал для їхнього розв’язання. Отже, дослідження міфопоетичної насиченості художніх творів є на сьогодні актуальним і спрямоване на дослідження особливостей світосприйняття митця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородай Ю. Миф и культура / Ю. Бородай // Опыты. Литературно-философский сборник / Сост. А. В. Гулыга. – М.: Советский писатель, 1990. – С. 175-210.
2. Бунге М. Пространство и время в современной науке / М. Бунге // Вопросы философии. – 1970. – № 7. – С. 81-92.
3. Естес Пінколла Кларисса. Бегущая с волками. Женский архетип в мифах и сказаниях. – Режим доступу:

http://royallib.ru/read/pinkola_klarissa/begushchaya_s_volkami_genskiy_arhetip_v_mifah_i_sk_azaniyah.html#225280

4. Литовченко Т. “Гоп-стоп”. – Режим доступу: <http://www.zahidshid.net/index.php?rt=pentakl&num=5&start=5>
5. Литовченко Т. “Нанерль і відьма”. – Режим доступу: <http://tim-lit.narod.ru/Text-Ukr/Nanerl-ukr-1.htm>
6. Литовченко Т. “Обручка принца”. – Режим доступу: <http://www.zahidshid.net/index.php?rt=pentakl&num=6&start=8>
7. Лосев А. Ф. Диалектика мифа / А. Ф. Лосев. Миф. Число. Сущность. – М.: Мысль, 1994. – С. 5-217.

УДК 398:801.81:164.032

АКСІОЛОГІЯ ЗАПОРОЗЬКОГО КОЗАЦТВА У ФОЛЬКЛОРІ

Павленко І. Я., д. філол. н., професор

Запорізький національний університет

У статті на матеріалі історичних пісень, записаних від запорожців та їхніх нащадків, аналізуються цінності та мораль, декларовані “степовими лицарями”.

Ключові слова: аксіологія, Запорозжся, історична пісня, козаки, слава, фольклор.

Павленко И. Я. АКСИОЛОГИЯ ЗАПОРОЖСКОГО КАЗАЧЕСТВА В ФОЛЬКЛОРЕ / Запорозжский национальный университет, Украина.

В статье на материале исторических песен, записанных от запорожцев и их потомков, анализируются ценность и мораль, декларируемые “степными рыцарями”.

Ключевые слова: аксиология, Запорозжье, историческая песня, казаки, слава, фольклор.

Pavlenko I. Y. THE AXIOLOGY OF ZAPORIZHZHYA'S COSSACKS IN FOLKLORE / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The article analyzes the value and morality, declared by “steppes knights”, based on historical songs, recorded by the Cossacks and their descendants.

Key words: axiology, folklore, glory, historical song, Zaporizhzhya's Cossack.

Одна з характерних рис сучасного гуманітарного дискурсу, пов'язуючи націєтворчі та державотворчі процеси із діяльністю козацтва, романтизує та значною мірою осучаснює світосприйняття представників цього стану, фактично нав'язуючи їм світогляд, притаманний нащадкам. Така ідеалізація, що розпочалася в українській авторській культурі початку ХІХ ст., значною мірою спиралася на народне ставлення до козацької доби як до золотого віку. У нашій свідомості козаки – захисники віри та батьківщини, борці за справедливість та волю тощо.

Значною мірою героїзація козацтва була посилена захопленими історичними працями М. Костомарова [1] та Д. Яворницького [2], хоч уже Н. Полонська-Василенко застерігала від надмірної ідеалізації та романтизації степового лицарства [3, с. 12].

На жаль, й до сьогодні науці притаманне зневажливе ставлення до вивчення фольклору, відсутність ґрунтовних праць із питань специфіки народної пам'яті та фольклорного історизму. Але аналіз фольклорних джерел, який проводиться із урахуванням специфічних особливостей життя та трансляції фольклорного тексту й специфіки жанрової історичної пам'яті, може вносити певні корективи в історичне знання та в уявлення про народні ідеали й у минулому, й у сьогоденні.

Предметом аналізу у пропонованій розвідці стала відбита у фольклорі система цінностей запорозького козацтва. Аналіз ґрунтується на кращих і найбільш повних виданнях історичних пісень. Перш за все орієнтуємося на записи І. Срезневського [4], Я. Новицького [5; 6; 7] та